Fylkesmannen
i Oslo og Akershus

Vergemålsavdelingen

Besøksadresse: Tordenskiolds gate 12, Oslo
Postadresse: c/o Fylkesmannen i Østfold, Postboks 325, 1502 MOSS
Telefon 22 00 35 00
fmoapostmottak@fylkesmannen.no
www.fmoa.no
Organisasjonsnummer NO 974 761 319

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Deres ref.: 18/5852
Deres dato: 14.11.2018
Vår ref.: 2018/25750-2 FM-V
Saksbehandler: Eldbjørg Sande
Direktetelefon: 22 00 35 80

Dato: 05.02.2019

Høring - endringer i vergemålsloven med videre

Innledende kommentarer:
Fylkesmannen vil nedenfor gi sine vurderinger til de enkelte endringsforslagene. Innledningsvis ønsker vi på generelt grunnlag å bemerke følgende. Fylkesmannen er enig i at det er viktig å styrke selvbestemmelsesretten for personer som kan ha behov for vergemål. Etter vårt syn er det foreliggende lovforslaget bare et stykke på vei egnet til å oppnå formålet, og for enkelte personer med bistandsbehov vil endringene i verste fall medføre at de blir stående uten et tilbud.

Som det vil fremgå nedenfor, i kommentarene til utkast til § 20 andre ledd, er vergemålsloven bygget opp blant annet ved at det gjennomgående skilles mellom personer med og uten samtykkekompetanse. En endring i retning av den Justisdepartementet her ønsker, jf. endringsforslagene knyttet til §§ 20 og 33, krever etter vårt syn en bredere gjennomgang av hele loven. Herunder også bestemmelsene om private alternativ til vergemål. Videre må konsekvensene av de endringer som ønskes utredes nærmere, det vises i denne sammenheng særlig til at Norge etter vårt syn er forpliktet til å sørge for at *alle som ikke selv fullt ut kan ivareta sine interesser* får hensiktsmessig bistand til dette. Fylkesmannen anbefaler på det sterkeste at det foretas grundige utredninger, det bør på vanlig vis nedsettes et bredt sammensatt lovutvalg. I et slikt utvalg bør det være både medisinskfaglig- og juridisk kompetanse. Det er viktig å trekke inn de fagmiljøer som har best kunnskap om de personene som kan ha behov for vergemål, slik at en kan bygge opp hjelpetiltak basert på faktakunnskap om de ulike tilstandsdiagnoser. Det kan her vises til at vergemålsordningen er aktuell for en svært sammensatt gruppe personer, med ulike diagnoser og ulikt fungerings- og bistandsbehov.

Det bemerkes også at dersom forslaget vedtas slik det er fremsatt, vil det etter vårt syn føre til manglende sammenheng i regelverket. Dette vil bli nærmere kommentert nedenfor. Videre bør et arbeid med en eventuell revisjon av vergemålslovgivningen også omfatte forsøk på harmonisering av reglene for voksne under vergemål, vergemål for mindreårige og reglene om representantordningen i utlendingsloven kapittel 11 A. En bør også vurdere å endre begrepsbruk i loven, blant annet for å synliggjøre at vergemål for mange personer er et viktig og nødvendig hjelpetiltak. Det bemerkes her særlig at begrepet *satt under vergemål* er uheldig.

Fylkesmannen går nå over til å vurdere de enkelte forslagene hvor vår anbefaling ovenfor underbygges ytterligere.

Mindreåriges medbestemmelse under vergemål:

Vergemålsloven § 17 fjerde ledd første punktum skal lyde:
Vergen skal høre hva den mindreårige mener før det treffes avgjørelser *hvis den mindreårige er fylt 7 år eller er i stand til å danne seg egne synspunkter.*

Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Fylkesmannen støtter den nevnte lovendring og ser svært positivt på at Norge bringer ordlyden i vergemålsloven § 17 fjerde ledd nærmere grunnlovens § 104, i harmoni med reglen i barneloven og bedre i samsvar med våre folkerettslige forpliktelser. Vi foreslår imidlertid en ordlyd som er tilnærmet lik en representants plikt til å høre barn i utlendingsloven § 98 e. Etter vår mening er det ikke grunnlag for ulik ordlyd eller ulik praksis.

Utlendingsloven § 98 e lyder i dag:
Barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før representanten treffer avgjørelse i sak som vedrører barnet. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet

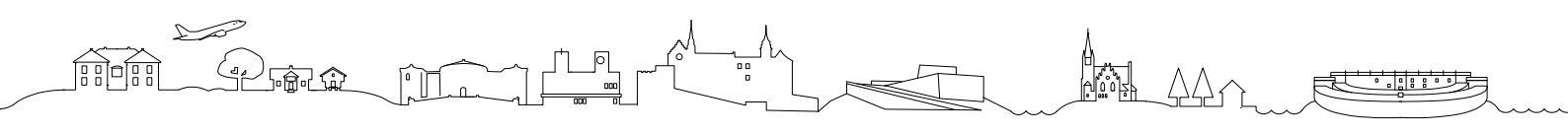
Vi foreslår følgende ny ordlyd:
Barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før ***vergen(e)*** *treffer avgjørelse i sak som vedrører barnet. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet*

Vi mener det er viktig å få frem at vergen(e), uavhengig av om det er foreldreverger eller oppnevnt verge har en plikt til å gi informasjon, samt å vektlegge barnets mening i samsvar med alder og modenhet. Vår erfaring er at barn, i stadig økende grad har en mening om vergens utførsel av sine oppgaver. Dette gjelder særlig ved bruk av inntekt av kapital eller bruk av kapital når fylkesmannen forvalter deres finansielle eiendeler. For at fylkesmannen ved større beslutninger skal sikre en uhildet uttalelse fra den mindreårige, bør det etter vår mening tilføres ressurser for å muliggjøre og sikre en slik reell høring av barnet i de tilfeller dette bør gjøres i ledd av fylkesmannens saksbehandling.

Det vises for eksempel til at fylkesmannen bør høre barnet alene i de tilfeller barnet bringer sak inn til fylkesmannen i medhold av vergemålsloven § 17 siste ledd. Tilsvarende vil det ofte være nødvendig ved behandling av saker som trenger fylkesmannens samtykke, f.eks. vergemålsloven § 12 tredje ledd.

Fylkesmannen er således delvis uenig i departementets uttalelse om at yngre barn ikke vil ha forutsetninger for å kunne mener noe om eller ha synspunkter på den type beslutninger som treffes etter vergemålsloven. Vi mener at barnet i mange tilfeller vil kunne ha en mening om forvaltning av midler, herunder bruk av kapital, opprettelse av bankkonto, samt inngåelse av enkelte rettslig bindende avtaler.

Vi foreslår også at departementet vurderer en regel hvor vergen skal ha samtykke fra barnet før finansinstitusjon kan utlevere midler til verge fra bruks- og lønnskonto etter fylte 15 år. Dette fordi midlene i mange tilfeller er tjent ved eget arbeid eller er stilt til barnets rådighet av andre. Uten en slik regel er det svært enkelt for verger å omgå reglen i vergemålsloven § 12 siste ledd.

Vergemålsloven § 19 første ledd tredje punktum skal lyde:
Den mindreårige skal høres før avgjørelsen tas når den mindreåriges modenhet og alder tilsier at han eller hun er i stand til å danne seg en mening om *saksforholdet.*

Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Fylkesmannen støtter den nevnte lovendring. Vi vurderer det imidlertid som sannsynlig at manglende aldersfastsettelse i § 19 kan medføre at reglen kan bli tolket slik at en i mange tilfeller kommer frem til at barnets alder og modenhet tilsier at vedkommende ikke er i stand til å danne seg mening om saksforholdet. På denne bakgrunn mener vi at en grense på 7 år for å høre barnet bør fremkomme.

Vi foreslår følgende ordlyd:
Barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før avgjørelse tas.

Når det gjelder domstolens behandling og barnets rett til å bli hørt i sak om fratakelse av vergemål, mener vi det er hensiktsmessig å langt på vei følge tilsvarende veiledere/retningslinjer som i barnefordelingssaker, barnevernssaker mv. Grunnlaget for fratakelse av vergemål vil ofte ha en nær tilknytning til lignende hensyn/faktum. Det vises f.eks. til Barne- og familiedepartementets veileder Q-15/2004 langt på vei kunne gis anvendelse, med visse tilpasninger.

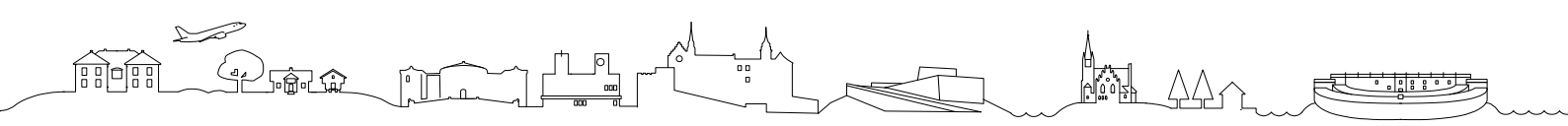
Det bør etter vår mening ikke være en regel som pålegger retten en plikt til å høre barnet direkte. Vi mener likevel det bør vurderes en regel hvor retten er forpliktet til å tilby barnet å bli hørt direkte eller gjennom en annen voksenperson.

Når det gjelder spørsmål om fratakelse av vergeansvaret, ser vi, at barnet selv, i en del av sakene ønsker at dette skal finne sted. I mange tilfeller blir det riktignok ikke startet en fratakelsessak som følge av at vilkårene i vergemålsloven § 16 er oppfylt. Men dette kan endre seg, f.eks. dersom vergen igjen blir i stand til å ivareta barnets interesser.

Samtykkekompetanse – vergemålsloven §§ 20 og 33:

Vergemålsloven § 20 annet ledd skal lyde:
Den som settes under vergemål, skal skriftlig samtykke i opprettelsen av vergemålet, vergemålets omfang og hvem som skal være *verge. Er* han eller hun *ikke i* stand til å forstå hva et samtykke *innebærer, kreves ikke skriftlig samtykke, men vergemålet kan ikke opprettes dersom det må legges til grunn at dette vil være i strid med vedkommendes vilje*. *Første og annet punktum gjelder ikke* hvis vergemålet omfatter fratakelse av den rettslige handleevnen.

Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Departementet foreslår en endring av vergemålsloven § 20 annet ledd ved at det skal fremgå uttrykkelig at bestemmelsen ikke gir adgang til å opprette ordinære vergemål i tilfeller der personen ikke er i stand til å forstå hva et samtykke til opprettelse av vergemål innebærer, men der det like fullt må legges til grunn at vergemålet vil være i strid med vedkommendes vilje. For en nærmere forståelse av forslaget til ny § 20 annet ledd, har departementet vist til Lovavdelingens tolkningsuttalelse 21. mars 2018. Det uttales her at det antas å måtte gjelde en klar presumsjon for at opprettelse av vergemål er i samsvar med personens ønske og vilje, dersom det ikke er holdepunkter for annet. I tilfeller hvor en person uten samtykkekompetanse

protesterer mot opprettelsen av vergemålet, legges det opp til at lovanvender må foreta en bredere kartlegging av om motstanden mot vergemålet faktiske reflekterer vedkommendes reelle ønsker og vilje. I situasjoner der personen motsetter seg opprettelsen av vergemålet på en slik måte at det fremstår som klart at det vil oppfattes som tvang, antas imidlertid § 20 annet ledd å ikke gi hjemmel for opprettelse av vergemål.

Vergemålsloven bygger på en tanke om at vergemål er et gode, også for personer som ikke selv er kompetente til å ta beslutningen om bistand. Lovens «tosporede» system er etablert for å sikre at alle mennesker – enten selv eller med bistand fra en annen – faktisk kan utøve sin rettslige handleevne. En slik rett for alle mennesker er Norge forpliktet til å sikre gjennom ratifiseringen av CRPD[1].

Slik vi forstår endringsforslaget er dette i all hovedsak begrunnet i et ønske om å gi en gruppe vergetrengende en høyere grad av prosessuell rettsikkerhet enn i dag. Etter vår oppfatning vil imidlertid den løsningen som er foreslått for å oppnå dette, få store ringvirkninger som vil gå på bekostning av andre grunnleggende rettigheter for samme gruppe personer. Den forslåtte endringen vil innebære at en gruppe mennesker blir stående uten en faktisk mulighet til å utøve sin rettslige handleevne. Forslaget innebærer således ikke bare en endring av den aktuelle lovbestemmelsen, men forrykker hele lovens system ved at en grunnforutsetning faller bort.
Når det gjelder departementets anmodning om høringsinstansenes syn på at det må gjelde en klar presumpsjon for at opprettelse av et ordinært vergemål ikke strider mot personers ønske og vilje, slutter Fylkesmannen seg til dette.

Til forslaget om at det ved protest mot opprettelsen må foretas en bredere kartlegging av om den uttrykte motstanden faktisk reflekterer personens reelle ønsker og vilje, vil vi å bemerke følgende;
Begrepet «vilje» benyttes gjerne for å beskrive en persons evne til å foreta valg og omsette tanker til handling. En persons rett til å treffe valg av betydning for seg selv, er retten til selvbestemmelse. Det at en person mangler kompetanse til å gi et informert samtykke i spørsmålet om vergemål, innebærer ikke at retten til selvbestemmelse automatisk kan settes til side. Så dersom departementets forslag er ment som en ytterligere garanti for å ivareta retten til selvbestemmelse, er dette et forslag som støttes.

Departementet bruker imidlertid begrepet «reell vilje» uten å definere dette nærmere – det er kun uttalt at denne skal søkes fastslått gjennom en vurdering av ulike forhold rundt personen. Både bruken av begrepet «reell vilje» og det vurderingstemaet som er foreslått er, etter vår oppfatning, vanskelig håndterbart og etterlater for stor tvil til at det kan tas en forsvarlig vurdering. Et så løst definert begrep og usikkerhet knyttet til vektingen av de ulike forholdene rundt personen, mener vi også vil åpne for store lokale forskjeller. Målet om en høyere grad av prosessuell rettsikkerhet vil dermed vanskelig oppnås gjennom den foreslåtte endringen.

Det er for eksempel vist til at det skal ses hen til vedkommendes grad av forståelse når viljen skal kartlegges. Med tanke på at det her kun er tale om personer som *klart* er vurdert for ikke å være samtykkekompetente, er det imidlertid noe uklart når- og hvilken betydning dette skal ha. Er en kartlegging av personens forståelse ment som en kontroll av legens samtykkekompetansevurdering, fremstår dette som en garanti for å ivareta personens selvbestemmelsesrett. Er det derimot ment som et tillegg til legens vurdering, uavhengig av

[1] FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

kvaliteten på denne, så er det vanskelig å se hvordan dette kan ha en selvstendig betydning i søken etter personens vilje.

Departementet uttaler videre at i situasjoner der personen motsetter seg *opprettelsen av vergemålet* på en slik måte at det fremstår som klart at det vil oppfattes som tvang, *antas* imidlertid § 20 annet ledd å ikke gi hjemmel for opprettelse av vergemål.
Fylkesmannen forstår uttalelsen slik, at en persons subjektive opplevelse av tvang setter en absolutt skranke for å opprette vergemål med hjemmel i § 20. Det er imidlertid noe vanskelig å få tak på hvordan en person som *klart* er vurdert for ikke å ha samtykkekompetanse i spørsmålet om opprettelse av vergemål og som ikke har *noen forståelse* av hva tiltaket innebærer, kan ha en opplevelse av tvang knyttet til samme tiltak. Motsetter personen seg *opprettelsen av vergemålet* på en slik måte at det er tvang, må jo dette forutsette enn viss forståelse av dette tiltaket?
Når det gjelder departementets bruk av begrepet *tvang*, vil Fylkesmannen for øvrig bemerke følgende. Tvang er tradisjonelt definert som et tiltak som begrenser en persons valg-, handle- eller bevegelsesfrihet. I en sak som opprettelse av vergemål, vil det være tale om begrensing i en persons valgfrihet, da med tanke på om vergemålet skal etableres eller ikke. Hvis man da av hensyn til en persons valgfrihet skal unnlate å opprette vergemål, hvordan stiller dette seg der vedkommende allerede gjennom avtalerettslige regler har et svært begrenset handlingsrom til å treffe valg i? Det vil i mange tilfeller være tale om å unnlate etablering av vergemål for å gi personen en valgfrihet vedkommende allerede har mistet, altså en illusorisk selvbestemmelsesrett. Vil fravær av tiltak for denne gruppen være i tråd med våre konvensjonsforpliktelser?

I en del tilfeller gjør sykdommen at opplevelsen av tvang er sterkt skiftende til enhver tid. F.eks. vil personer med en psykosediagnose som følge av sin tilstand kunne oppleve vergemålet som tvang, selv om vedkommende i forkant av dette har hatt samtykkekompetanse i spørsmålet om vergemål og et klart ønske om opprettelse av dette. Skal da den subjektive opplevelsen av tvang, som følge av psykosen, sette et absolutt hinder for opprettholdelsen av vergemålet. Det legges til grunn at vurderingen etter § 63 skal være tilsvarende som for § 20 annet ledd. Forholdet til CRPD kan stille seg annerledes i slike tilfeller, da det er personer med langvarig mentale lidelser som er omfattet konvensjonen, jf. art. 1. Konvensjonen omfatter dermed ikke personer med akutte og kortvarige psykotiske symptomer.

Når den absolutte grense for opprettelse av vergemål skal fastsettes, mener for øvrig Fylkesmannen det må ses hen til hvilket omfang vergemålet skal ha. Vergemålsloven § 21 tredje ledd har allerede en avgrensning mot bruk av tvang, i tradisjonell forstand. Den typiske vergeoppgaven vil imidlertid være å betale regninger, søke- og klage på ulike ytelser og tjenester fra det offentlige. Der vergemålet kun skal sikre at slike nødvendige og grunnleggende rettigheter og plikter ivaretas, må dette få betydning for hvilket rettslig grunnlag som skal ligge til grunn for etableringen av vergemålet. Det vises i denne sammenheng til at CRPD ikke bare tillater «tvang» i form av inngrep i den rettslige handleevnen, men også andre former for bistand til å utøve rettslig handleevne og/eller tvunget vergemål der slike tiltak er *nødvendige*, jf. Prop. 106 S (2011–2012) side 15.

Særlig om forslagets konsekvenser for reglene om fremtidsfullmakt:
Det fremgår ikke av høringsnotatet om foreslåtte endringer vil få betydning for lovens kapittel 10 og reglene om fremtidsfullmakt, eventuelt på hvilken måte og i hvilken grad. Selv om uttalelsen direkte gjelder vergemål, ikke fremtidsfullmakt, er det vanskelig å se helt bort fra uttalelsen i fremtidsfullmaktsakene. Det vises til at formålet med reglene i kapittel 10 og begrunnelsen for lovforslaget i hovedsak er sammenfallende – at retten til selvbestemmelse skal være styrende

også for personer som helt eller delvis er ute av stand til å treffe beslutninger for eget liv etter avtalerettslige regler. Fylkesmannen sikter til saker hvor fullmaktsgiver, på en slik måte at det oppfattes som tvang, motsetter seg fullmektigens bistand etter at fremtidsfullmakten har trådt i kraft, fullmaktsgiver ikke lenger er i stand til å tilbakekalle fullmakten etter § 89 og avtalerettslige regler. Fylkesmannen antar at fullmaktsgivers tidligere uttalte vilje da vil måtte vike til fordel for vedkommendes subjektive opplevelse av tvang. Skal dette forstås slik, har imidlertid verken fullmaktsgiver eller Fylkesmannen rettslig grunnlag til å tilbakekalle fullmakten. Det vises i denne sammenheng at Fylkesmannen kun kan erstatte en fremtidsfullmakt med et vergemål etter § 91. Vergemål med fratakelse av rettslig handleevne gjenstår da som den eneste løsningen i slike tilfeller – en løsning som kun vil være forbeholdt et fåtall saker. Det vises til at vilkårene for fratakelse av rettslig handleevne er strenge.

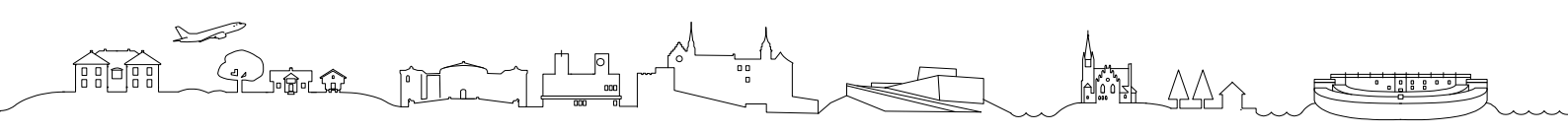
Slike situasjoner kan særlig oppstå ved diagnoser som frontallappdemens og/eller sinnslidelse. Hvordan skal disse sakene håndteres? Skal fullmaktsforholdet fortsette å løpe, ettersom fremtidsfullmakten er stadfestet og vilkårene for å kalle tilbake etter § 89 ikke er tilstede, selv om fullmaktsgiver da ikke blir hørt på lik linje med en vergehaver fordi dette er en privatrettslig ordning hvor avtalerettslige regler blir styrende. Eller bør vedkommende, i likhet med ved etablering av vergemål, ikke kunne påtvinges en ordning vedkommende gir tydelig uttrykk for at han/hun ikke lenger ønsker? I sistnevnte tilfelle vil konsekvensen være at personen står uten slik bistand, selv om behovet for hjelp i og for seg er tilstede, med mindre det er grunnlag for å starte sak om opprettelse av vergemål med fratakelse av rettslig handleevne. Det vil også, slik vi ser det, være vanskelig å finne hjemmel for en slik løsning i kapittel 10, slik reglene per i dag er utformet.

På den ene side kan det argumenteres for at en fullmaktsgiver som opplever bistanden som tvang ikke bør stilles svakere enn en person det er aktuelt å opprette vergemål for. Dette synes å være i samsvar med argumentasjonen knyttet til opprettelse av vergemål i lovavdelingens uttalelse og høringsforslaget. Opplevelsen av tvang på ikrafttredelsestidspunktet må antas å være lik for personen som har et hjelpebehov, uavhengig av om hjelpen gis med hjemmel i en vergefullmakt eller er fremtidsfullmakt.

Fylkesmannen mener imidlertid at andre momenter klart trekker i motsatt retning. Hensikten bak ordningen med fremtidsfullmakt er jo nettopp å ivareta en ikke-samtykkekompetent persons selvbestemmelse, for slik å begrense offentlig inngripen. Riktignok er det personens vilje på opprettelsestidspunktet når personen er samtykkekompetent, som er styrende. Bestemmelsen i § 89 om tilbakekall, hvor det eksplisitt vises til avtalerettslige regler i forarbeidene, vil jo miste litt av betydningen dersom opplevelsen av tvang blir avgjørende også i fremtidsfullmaktsaker.

§ 33 annet ledd skal lyde:
Er den som er satt under vergemål, ikke fratatt den rettslige handleevnen, kan vergen ikke foreta disposisjonen hvis den som er satt under vergemål, motsetter seg det. Dette *gjelder ikke* hvis han eller hun ikke er i stand til å forstå hva disposisjonen *innebærer, men vergen kan i slike tilfeller likevel ikke opptre i strid med vedkommendes vilje*. Fylkesmannen, eller vergen med fylkesmannens samtykke, kan innhente legeerklæring for å få klargjort om vedkommende er i stand til å forstå hva disposisjonen innebærer.

Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Fylkesmannen forstår at vurderingstemaene og terskelen for å fastslå hva som er den enkeltes vilje tilknyttet det aktuelle spørsmålet vil være tilsvarende som for § 20 annet ledd.

Fylkesmannen i Oslo og Viken viser til vår høringsuttalelse tilknyttet § 20 hva gjelder begrepene vilje og reell vilje, og innholdet i disse. Dette gjør seg gjeldende også i relasjon til § 33.
I relasjon til § 20 er det imidlertid uttalt i høringsnotatet at dersom personen motsetter seg opprettelsen av vergemålet på en slik måte at det oppleves som tvang, så kan vergemål ikke opprettes. Dette er ikke gjentatt i relasjon til § 33, og reiser fra Fylkesmannens side spørsmål om det i vurderingen etter § 33 kun er vergehavers reelle vilje som vil være avgjørende for hvorvidt vergen kan gjennomføre en disposisjon.

Det bemerkes at det i en del tilfeller vil kunne være motstrid mellom hva man må legge til grunn er en persons reelle vilje, og at det å gjennomføre en disposisjon på nåværende tidspunkt kan oppleves som tvang overfor vedkommende. Det uttales i høringsnotatet at det faktum at en person protesterer ikke i seg selv kan være nok, og det brukes som eksempel at et «nei» fra en person med langt fremskreden demens i spørsmål om salg av tidligere bolig ikke nødvendigvis reflekterer vedkommendes reelle vilje. Fylkesmannen deler dette synspunktet. Imidlertid vil det være slik i en del tilfeller der personen sier «nei» at han/hun vil være konsistente og konsekvente på dette over lang tid, og at vedkommende vil være klar på at det ikke er ønskelig å selge boligen. Dette vil i mange tilfeller ha sammenheng med at en person med langt fremskreden demenssykdom med fast plass på sykehjem ikke har innsikt i egen sykdom, og enten ikke er klar over at vedkommende ikke lenger bor i sin tidligere bolig, alternativt ikke har forståelse for at det ikke er mulig å flytte tilbake. Samtidig kan de det gjelder ha gitt klart uttrykk for på et tidligere tidspunkt i sykdomsforløpet, mens de hadde forståelse for spørsmålet, at de samtykket til salg av eiendommen på det tidspunktet de fikk fast sykehjemsplass og ikke hadde behov for boligen. I en slik situasjon der vergehavers motstand på nåværende tidspunkt er sterk er det klart for Fylkesmannen at et salg oppfattes som tvang, samtidig som den reelle viljen er å selge eiendommen.

Av hensynet til sammenhengen i regelverket mener Fylkesmannen at dersom lovgiver kommer frem til at tvang skal være en absolutt grense for opprettelse av vergemål, bør det også være en absolutt grense for vergens mulighet til å gjennomføre disposisjoner på vegne av vergehaver. Denne presiseringen bør vurderes inntatt i lovbestemmelsen. Dette vil da medføre at fratakelse av rettslig handleevne vil være den eneste muligheten til å gjennomføre den aktuelle disposisjonen.

Vergemålsloven § 29 annet ledd skal lyde:
Fylkesmannen kan *av eget tiltak eller etter begjæring fra personen som er under vergemål,* frata en oppnevnt verge vervet som verge dersom dette vil være til det beste for personen. *Er personen ikke i stand til selv å fremsette en slik begjæring, kan begjæring fremsettes også av den som har begjært vergemålet, og av dem som kan begjære vergemål etter § 56 første ledd bokstav b.*
Fylkesmannen skal frata en oppnevnt verge vervet dersom hensynet til den som er satt under vergemål, gjør dette nødvendig. Fratas vergen vervet, skal det oppnevnes en ny verge. *Den som har fremsatt begjæring etter første eller annet punktum, kan påklage vedtaket til den sentrale vergemålsmyndigheten.*

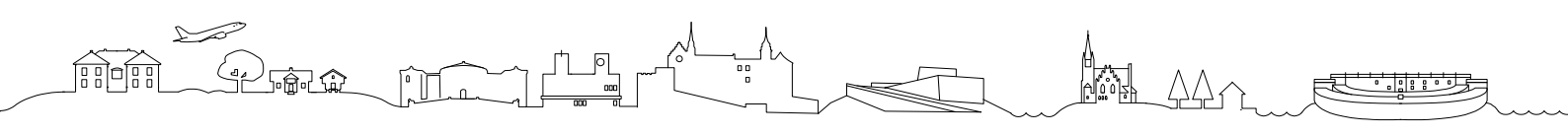
Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Bestemmelsens første setning vil innebære en lovendring som gir vergehaver begjæringskompetanse til å endre/bytte verge der dette er til vedkommendes beste. En slik lovendring harmonerer godt med lovens formål om selvbestemmelsesrett og personlig integritet, og har derfor i utgangspunktet gode grunner for seg. Forslagets annen setning åpner for at pårørende som nevnt i vergemålslovens § 56 første ledd bokstav b også vil få en slik begjæringskompetanse forutsatt at vergehaver «*ikke er i stand til å selv å fremsette en slik*

begjæring». Det er Fylkesmannens oppfatning at endringsforslagets ordlyd kan medføre praktiske tolkningsproblemer, særlig knyttet til når en person selv «*ikke er i stand til»* å fremsette begjæring om endring/bytte av verge. En helt klar situasjon er når vergehaver ligger i koma eller av andre åpenbare grunner ikke kan fremsette en endringsbegjæring. I andre situasjoner vil det være mer uklart når en person ikke kan fremsette en begjæring selv og dermed bør få hjelp fra pårørende. Et eksempel på dette er når vedkommende er vurdert å ikke ha samtykkekompetanse i spørsmål om endring av vergemål. Forslaget stiller store krav til hva Fylkesmannen må vite om vergehaver, dennes familieforhold og til kunnskap om vergehavers reelle vilje. Av høringsnotatet fremgår at hvor personen ikke er i stand til det selv vil det mest nærliggende være at de nærmeste pårørende har en adgang til å begjære fratakelse av et vergeoppdrag. Til dette skal imidlertid bemerkes at det må tas i betraktning at pårørende ikke alltid gjør det som er best for vergehaver, men i stedet fremmer egne interesser ved å fremsette endringsbegjæring/begjæring om bytte. En slik begjæringsadgang for pårørende til å be om endring/bytte av verge kan skape mer uro og konflikt rundt vergehaver.

Forslagets ordlyd innebærer også et behov for å klarlegge hvordan Fylkesmannen skal gå frem i sin saksbehandling ved slike begjæringer. Dersom personen selv er i stand til å fremsette en begjæring, og Fylkesmannen likevel mottar begjæring fra personer nevnt i § 56 første ledd bokstav b blir spørsmålet om begjæringen fra de pårørende skal avvises med grunnlag i at personen selv kan fremme endringsbegjæring eller om begjæringen fra de nærstående skal realitetsbehandles. Det stilles, som nevnt ovenfor, store krav til sakens opplysning, og til kunnskap om vergehavers reelle vilje. Fylkesmannen mener det må utvises forsiktighet der pårørende blir gitt en adgang til å fremme forslag som kan være i direkte strid med vergehavers reelle vilje. I denne sammenheng understrekes det at vergemålsretten omfatter en svært uensartet gruppe personer, og mange av disse vil ha vansker med å fremme sin reelle vilje ovenfor nære pårørende som kan mene det motsatte enn det vergehaver selv mener.

Bestemmelsen åpner for at Fylkesmannen skal undersøke om det er til vergehavers beste at det endres/byttes verge. Det må imidlertid fremgå tydelig, enten i bestemmelsen selv eller i forarbeidene, at valg av verge er Fylkesmannens avgjørelse, der det legges vesentlig vekt på hva som er til vergehavers beste utfra en objektiv vurdering. Det er Fylkesmannens oppfatning at det er viktig å presisere hva pårørende kan begjære og hva som faller utenfor. Bestemmelsen vil gi adgang til å begjære bytte av verge, men pårørende har ikke rettskrav på selv å bli oppnevnt som ny verge. Dette vil i mange tilfeller være en praktisk presisering, og bør fremgå helt klart.

Nåværende rettstilstand gir ingen hjemmel for å begjære at en oppnevnt verge fratas vergeoppdraget. Fylkesmannen skal imidlertid føre tilsyn med vergene etter bekymringsmeldinger som kommer inn til oss. I realiteten vil nytt annet ledd i § 29 være en kodifisering av den rettstilstand som gjelder i dag ved bekymringsmeldinger. Endringen vil imidlertid utvide nærståendes partsstatus i vergemålssaken. Tidligere har pårørende vært ansett som part kun i sak som gjelder etablering, endring og opphør av vergemål. Dersom Fylkesmannen etter tilsyn har besluttet å ikke endre/bytte verge i saken, har eventuelle klager fra pårørende blitt avvist, i og med at beslutningen ikke er å anse som et enkeltvedtak. Begjæringskompetansen for pårørende slik det er foreslått, vil utvide partskretsen for denne typen saker. En konsekvens av at pårørende får partsstatus vil være at de i større grad kan få dokumentinnsyn i vergemålssaken, herunder uttalelse som innhentes fra den vergen fylkesmannen fører tilsyn med. Ved nåværende rettstilstand er pårørende ikke gitt innsynsrett i slike dokumenter.

Avslutningsvis bemerkes det at ordlyden i bestemmelsens tredje setning; «*satt under vergemål»* ikke harmonerer med begrepsendringen som har skjedd etter lovens ikrafttredelse hvor det har vært økt fokus på at vergemålsinstituttet er en hjelpeordning. Lovens nye bestemmelse § 46 om taushetsplikt for oppnevnt verge har i større grad tatt høyde for dette der det står «den som er under vergemål». Ordlyden «satt under vergemål» har preg av tvang, og ordet «satt» bør derfor tas ut av lovteksten.

§ 30 første ledd første punktum skal lyde:
Vergen *skal etter avtale* godtgjøres for arbeidet som verge og har rett til å få dekket nødvendige utgifter i forbindelse med vergeoppdraget.

§ 30 annet ledd skal lyde:
Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om *avtaler om og* satser for godtgjøring og *om* utgiftsdekning etter første ledd og kan også fastsette hva som skal anses som særlige grunner etter første ledd annet punktum.

Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Departementet har i høringsnotatet lagt til grunn at vergemålsloven av 2010 og tilhørende forskrift (vergemålsforskriften) ikke tilsier at vergemålsmyndigheten fatter enkeltvedtak når godtgjøring til verge fastsettes, men at lovgiver gjennom dagens regelverk har lagt opp til at fastsettelsen av godtgjøringen følger av Fylkesmannens inngåelse av en avtale med vergen om oppdraget.

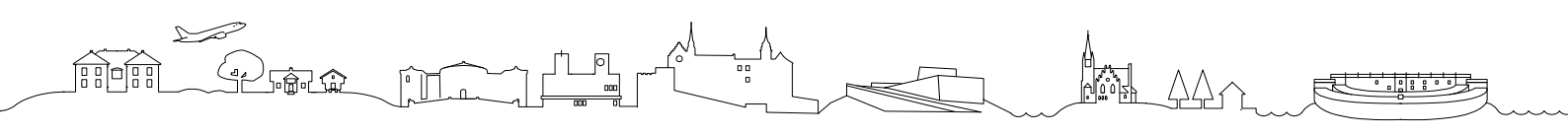
Det er imidlertid et faktum at vergemålsmyndigheten, herunder Fylkesmennene og Statens sivilrettsforvaltning (SRF), siden 2013 har praktisert regelverket slik at fastsettelse av godtgjøring skjer gjennom enkeltvedtak, som kan påklages av partene i saken (og av eventuelle andre med rettslig klageinteresse). Fylkesmennene og SRF har videre vurdert krav om godtgjøring med det utgangspunkt at det først i ettertid, etter at arbeidet er ferdig utført og dokumentert av vergen, fattes en endelig beslutning av hvilken godtgjøring vergen har rett til. Først på dette tidspunkt kan Fylkesmannen kontrollere at oppdraget fortsatt løper uendret, samt vurdere om fast godtgjøring gir rimelig dekning for nødvendig vergearbeid i perioden, eller om vilkårene for unntaksbestemmelsen om timegodtgjøring er oppfylt. Fylkesmennene har ikke praksis for å inngå slike avtaler med vergene om godtgjøring, som departementet oppfatter at fylkesmennene har hjemmel til i gjeldende regelverk. Fylkesmennene har snarere veiledet/gitt opplysninger til verge og vergehaver om reglene for godtgjøring, på oppnevningstidspunktet. Dette har sikret at verge og vergehaver har hatt en viss grad av forutberegnelighet, først og fremst når fast årlig sats viser seg å gi rimelig dekning for nødvendig arbeid med oppdraget. Forutberegneligheten har ikke vært like god dersom det har vist seg at oppdraget skal godtgjøres etter unntaket om time for time, all den tid endelig avgjørelse om retten til godtgjøring først kommer i ettertid, jf. ovenfor. For å avhjelpe dette har Fylkesmennene ofte gitt en veiledende ramme for maksimalt antall timer per år, men den endelige beslutningen har uansett blitt fattet i ettertid.

Fylkesmannen anser at det er naturlig at vergemålsmyndighetens beslutning om godtgjøring er å anse som enkeltvedtak. Det faktum at forarbeidene til vergemålsloven av 2010 ikke direkte omtaler fastsetting av godtgjøring som enkeltvedtak, kan ikke i seg selv tas til inntekt for at fastsettingen ikke er enkeltvedtak, og at det dermed må anses å være en del av en inngått avtale om oppdraget.

Bakgrunnen for vårt standpunkt er følgende:
Forvaltningsloven gjelder for vergemålsmyndighetens virksomhet, om ikke annet følger av loven, jf. vergemålsloven § 55, tredje ledd. Vergemålsmyndigheten er en offentlig instans, som utøver offentlig myndighet ved å fastsette godtgjøringens størrelse, enten dette skjer i forkant av oppdraget eller senere. Fastsettingen har betydning for partene i saken, ved at den avgjør hva én av partene skal betale for en tjeneste, og hva en annen part skal få betalt. Beslutningen er, slik vi ser det, klart bestemmende for rettigheter og plikter, og omfattes dermed av definisjonen av enkeltvedtak i forvaltningsloven.
På bakgrunn av det ovenstående, og ordlyden i § 55 tredje ledd, mener vi det har formodningen mot seg at lovgiver har ment at offentlige myndighetsutøvelse, som er bestemmende for noens rettigheter og plikter, ikke skal anses som enkeltvedtak, uten at dette har kommet direkte til uttrykk i loven. I vergemålsforskriften § 16 står det at innenfor rammene av lov, forskrift, vedtak eller instruks inngår fylkesmannen en avtale med vergen «om de nærmere forhold knyttet til vergeoppdraget». I samme ledd står det videre at en fast godtgjøring ytes «etter søknad». Hvis forutsetningen fra lovgiver var en ren avtale om godtgjøring, og ikke et enkeltvedtak, hvorfor skulle vergen så måtte søke om denne godtgjøringen i ettertid – når hovedregelen er at vergehaver betaler selv? Og i forlengelsen av dette, hvorfor ble det da åpnet for en utvidet dekning time for time, istedenfor en nærmere regulering av mulige avtalevilkår om retten til ensidige endringer av avtalen ved endrede forutsetninger for oppdraget?
Ingen verge kan ta seg betalt for vergeoppdrag før fylkesmannen har besluttet opprettelse av vergemål, og besluttet hvilken verge som skal ha det konkrete oppdraget. Begge disse beslutningene er enkeltvedtak. Omfanget av vergemålet er bestemmende for godtgjøringssatsen. Omfanget fastsettes i vedtaks form, jf. vergemålsloven § 21. Det er fastsatt i lov hva godtgjøringen skal være, eller i hvert fall et øvre tak for hvilken godtgjøring som kan besluttes. Vergehaver skal som hovedregel betale godtgjøringen selv, eller fylkesmannen skal betale fordi vergehavers økonomi tilsier bruk av unntaksbestemmelsene.

Uansett hvem som skal dekke godtgjøringen, kan ikke vergen, slik vi ser det, få eller ta seg betalt før i ettertid, når det 1) foreligger en beslutning fra vergemålsmyndigheten om hvilken godtgjøring vergen har rett til i dette konkrete oppdraget, for den konkrete perioden det søkes om godtgjøring for, og når 2) perioden har passert, slik at alle parter vet at forutsetningene for retten til godtgjøring ikke har endret seg.
Beslutningen som gir rett til godtgjøring, kan fattes tidlig i oppdraget, i forkant av oppdraget, eller når oppdraget har vart en stund, og endringsbeslutning kan fattes, hvis det viser seg at forutsetningene for oppdraget er endret.

Fylkesmannen er av den oppfatning at avtaleinstituttet er et dårlig redskap for å fastsette vergens rett til godtgjøring, og vergehavers plikt til å betale godtgjøringen. Vergen og vergehaver vil, i de tilfellene der vergehaver selv skal dekke godtgjøringen (hovedregelen), ha motstridende interesser, all den tid den ene parten skal betale for en tjeneste og den andre skal få betalt. Det er unaturlig i en slik situasjon at fylkesmannen, som en «utenforstående» tredjepart, skal inngå en avtale med den ene parten (vergen), på den andre partens vegne (vergehaver) og uten at parten medvirker. Vi minner om at en person under vergemål i utgangspunktet har sin rettslige handleevne i behold, og skal etter vergemålsloven § 1 råde over sine midler. Dersom avtale om godtgjøring skal inngås mellom vergen og fylkesmannen, er det vanskelig å se for seg at hensynet til vergehavers kontradiksjon kan ivaretas i tilstrekkelig grad.
Likeledes er det unaturlig at vergehaver, som er den som blir forpliktet til å betale etter avtalen, ikke har mulighet til å klage på godtgjøringen i ettertid. Selvbestemmelse er trukket frem som helt vesentlig og fokuset på selvbestemmelse er forsterket med høringsnotatet av november 2018.

Vergemålsloven skal ivareta den enkeltes selvbestemmelsesrett, og vi mener det ikke er riktig at vergehaver ikke skal kunne angripe fastsettelsen om hva vedkommende skal betale til vergen. I tilfellene der fylkesmannen skal dekke godtgjøringen, vil avtaleinstituttet også kunne by på problemer, dersom det ikke samtidig skjer en vesentlig endring av lovbestemmelsene om opphør av vergeoppdrag. Tilfellene der avtalen viser seg å gi «for høy» godtgjøring til vergen, for eksempel fordi forutsetningen for oppdraget har endret seg, er vanskeligst. I slike tilfeller kan det være at fylkesmannen mener at oppdraget bør betales med lavere godtgjøring, og/eller bør utføres av en annen, mer effektiv/egnet verge, mens vergehaver er fornøyd med vergen og motsetter seg vergebytte.

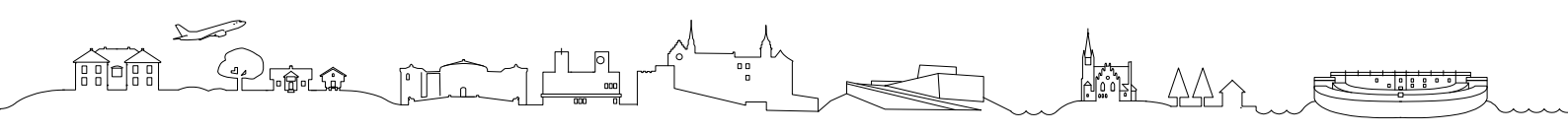
Der fylkesmannen mener at oppdraget ikke lenger skal godtgjøres etter den opprinnelig inngåtte avtalen, må fylkesmannen i så fall ha en hjemmel til å ensidig gå fra avtalen, eller til reforhandling av avtalen, på nærmere gitte vilkår og etter rimelig varsel til vergen og vergehaver. Videre må fylkesmannen ha mulighet til å bytte ut vergen, dersom vergen ikke ønsker å inngå en fornyet avtale om redusert godtgjøring. I dag mangler slik hjemmel for fylkesmannen, siden fratakelse av vergeoppdrag i dag må være basert på at det er til det beste for vergehaver å få en annen verge. Det vil ikke nødvendigvis være tilfellet dersom vergehaver er fornøyd med advokatvergen sin, og fylkesmannen dekker vergeutgiftene. Dersom avtaleinstituttet skal danne grunnlaget for retten til godtgjøring, bør fylkesmannen få en rett til ensidig å si opp avtalen, selv om dette ikke er til det beste for vergehaver.

En annen side av avtalebasert godtgjøring, som vi mener kan være uheldig, er at heller ikke vergen får prøvd om størrelsen på godtgjøringen er «riktig», uten å måtte gå til rettslige skritt. Det kan bli vanskeligere å sikre rettslikhet – at vergehavere betaler omtrent likt for den samme tjenesten landet rundt, og at verger får omtrent likt betalt for det samme arbeidet – hvis fastsettelsen skal bero på en avtale. Avtaleinngåelsen forutsetter enighet, muligheten for å oppnå enighet, beror på tilbud og etterspørsel. Vi mener det er unaturlig at tilbud og etterspørsel skal regulere hva en vergehaver skal betale for å motta en tjeneste vedkommende har rett til.

Vi anbefaler at man beholder prinsippet om enkeltvedtak, slik det er praktisert av forvaltningen, og at lovgiver heller søker å samordne godtgjøringsreglene med reglene for fri rettshjelp, der det også er enkeltvedtak som gir advokaten rett til dekning. På rettshjelpsområdet er det åpnet for at advokatene selv fatter vedtak om retten til fri rettshjelp innen visse rammer, og forvaltningen har som oppgave å kontrollere at vedtaket er korrekt (og utbetale salær), og en tilsvarende kontroll-ordning kan jo tenkes for vergegodtgjøring også, uavhengig av om vergehaver eller Fylkesmannen betaler godtgjøringen.

Dersom godtgjøring skal fastsettes gjennom avtale, antar vi at vergemålsmyndighetens ressursbruk, knyttet til inngåelse, reforhandling og oppsigelse av avtaler, vil tilsvare dagens ressursbruk knyttet til vedtak og klagebehandling. I tillegg må vergemålsmyndigheten og domstolene være forberedt på et økt antall søksmål som følge av at én avtalepart angriper avtalen, mens avtalemotparten hevder at tidligere inngåtte avtaler fremdeles står seg. Videre er vi bekymret for vergehavers stilling i en slik situasjon, siden vergehaver ikke er avtalepart, men skal betale i henhold til avtalen, jf. ovenfor.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus (nå del av Fylkesmannen i Oslo og Viken) har tidligere gitt innspill til SRF om endringer i regelverket for godtgjøring, i brev av 1.11.2017. Vi anser at innspillene fremdeles er relevante. Det viktigste for Fylkesmennene, slik vi ser det, vil være å få avklart om praktisering av dagens regelverk er i tråd med lovgivers forutsetninger, å få avklart hvilke satser som skal gjelde fremover, eventuelt om det skal innføres differensierte satser, og å

få avklart om det fortsatt skal være adgang til å benytte advokater som verger (til betaling etter offentlig salærsats). Videre anser vi det fremdeles som nødvendig å etablere effektive elektroniske løsninger for vergenes fremsettelse av krav om godtgjøring, og Fylkesmennenes eventuelle utbetaling.

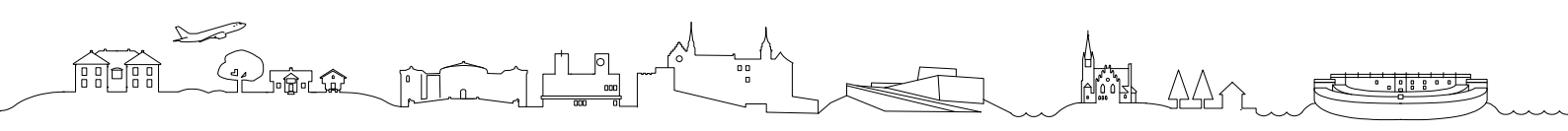
§ 59 første ledd bokstav e skal lyde:
e) samtale mellom saksbehandler og den som er begjært satt under vergemål, med mindre det må *anses som umulig eller formålsløst å gjennomføre en samtale*.

Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Fylkesmannen slutter seg i hovedsak til forslaget, men har noen bemerkninger. Vi er av den oppfatning at det er viktig og riktig at det er et økt fokus på retten til selvbestemmelse etter vergemålsloven, i tråd med formålet med reformen i 2013. Vi er også positive til at dette sikres ved at det stilles tydelige krav til fylkesmennenes saksbehandling. Fylkesmannen er derimot usikker på om dette best sikres ved at saksbehandlere ved embetene gjennomfører samtaler med personene som har behov for bistand. I mange saker vil det selvfølgelig være helt uproblematisk, men det er en sammensatt gruppe loven er ment å ivareta, hvilket også stiller tilsvarende krav til kompetanse. Kompetanse vi, etter egen vurdering, i en rekke tilfeller ikke besitter. I hvert fall ikke i den grad at det oppleves forsvarlig. Utvikling av verktøy for samtalemetodikk har bidratt noe til å bøte på manglende kompetanse. Det endrer likevel ikke det faktum at vi blant annet ikke har nok medisinskfaglig kunnskap.

Det foreslås et unntak for gjennomføring av samtale også for de tilfeller hvor det er utilrådelig av medisinske grunner, under forutsetning av at dette er godt dokumentert. Et slikt unntak er etter vårt syn nødvendig ettersom de aller fleste samtaler, av praktiske og ressursmessige årsaker, gjennomføres per telefon. I slike, mer alvorlige sykdomstilfeller, vil behandlende lege/psykolog ha langt bedre forutsetninger for å forsikre seg om at personen forstår. Behandlende lege/psykolog vil ha god kunnskap om hvordan man best kan nærme seg den alvorlig syke personen, for å faktisk sikre at det blir en beslutningsstøtte, og uten at det igjen går på bekostning av personens helsetilstand. Fylkesmannen erfarer dessverre, til tross for våre forberedelser og hensikten med samtalen, at vi ved å kontakte alvorlig syke personer som ikke er godt nok forberedt på dette bidrar til å forverre sykdommen. Med en annen tilnærming i disse tilfellene, mener vi det er mulig å begrense de negative sidene men samtidig sikre at personen blir hørt. Unntakene må imidlertid praktiseres strengt, slik at det ikke åpnes for uthuling av hovedregelen ved at leger/psykologer ubegrunnet kan fraråde samtale hvor det egentlig er motivert av ønske om rask saksbehandling eller lignende.

Det bemerkes for øvrig at hovedbegrunnelsen, i de sakene hvor vi ikke gjennomfører samtale, er at vi mislykkes med å oppnå kontakt ved at verken telefoner eller andre henvendelser blir besvart.

Det bemerkes også at dagens ordlyd i § 59 første ledd bokstav e er likelydende med § 58 bokstav a om forhåndsvarsel, nemlig at *personen ikke er i stand til å forstå hva saken gjelder.* Er det hensiktsmessig å operere med ulike parametere for når vi unnlater å ta kontakt? Bør en eventuelt vurdere å benytte vilkåret *ikke praktisk mulig* istedenfor *umulig?* Tilsvarende benyttes begrepet *ikke i stand til å forstå* i § 48 andre ledd. Det bør vurderes å harmonisere begrepsbruken i loven. Eksempelet synliggjør også etter vårt syn at det er hensiktsmessig med en bredere anlagt utredning før en beslutter endringer i vergemålsloven.

Ad forslag til endringer i reglene om rettens adgang til å oppnevne verger i fratakelsessaker
Vi har ikke registrert at retten i noen særlig grad har benyttet adgangen til å oppnevne verger etter vergemålsloven § 25. Vi kan ikke se at det er behov for å videreføre en bestemmelse om rettens adgang til slik oppnevnelse. Vi legger til grunn at det er uproblematisk for retten å henvende seg til Fylkesmannen i de sakene der oppnevning er nødvendig (og personen ikke allerede har en oppnevnt verge). Vi mener også at Fylkesmannen har anledning til å prioritere slike saker for rask behandling, dersom det er behov for det. Rettens adgang til å oppnevne verge kan erstattes med en adgang til å be/anmode Fylkesmannen om å oppnevne verger i disse tilfellene.

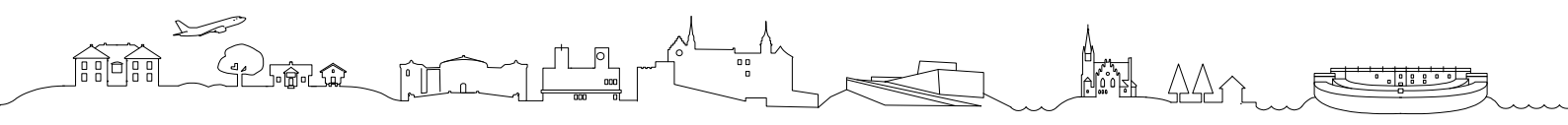
§ 60 nytt annet ledd skal lyde:
Etter ønske fra personen vergemålssaken gjelder, kan fylkesmannen unnlate å varsle familiemedlemmer etter første ledd. I fylkesmannens vurdering skal det særlig ses hen til hvilke konsekvenser saken kan få for familiemedlemmet.

Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Endringen i første setning medfører at vergehavers selvbestemmelsesrett blir kodifisert i større grad enn tidligere. Loven bygger på et formål om respekt for vergehavers selvbestemmelsesrett og integritet, og det er ingen grunn til å fravike dette i forbindelse med varsling. Hensynet til det vergehaver selv ønsker vil med endringen få større vekt enn hensynet til informasjon til pårørende.

Endringen kan medføre at fylkesmannens mulighet til å få inn opplysninger om vergehaver fra pårørende avskjæres i større grad enn ved nåværende rettstilstand. Dette anses imidlertid ikke problematisk, all den tid slik informasjon kan innhentes fra personen selv eller fra hjelpeapparat rundt vedkommende, herunder fastlege, personale i boligen o.l. Ofte er det objektiv informasjon fra hjelpeapparatet som er mest relevant i forbindelse med kartlegging av vedkommendes behov når vergemålet eventuelt skal etableres.

Hovedregelen vil fortsatt være at pårørende skal varsles/underrettes. Unntaket gjelder der vergehaver selv har gitt uttrykk for et ønske om å unnlate varsling. Fylkesmannen merker seg at det kan oppstå problemer der den personen som ønsker å etablere et vergemål ikke vet at pårørende varsles ved oppstart av saksbehandlingen. Vergehaver informeres i forhåndsvarslet, men da går underretning til pårørende ut samtidig. I tråd med lovendringen må derfor også begjæringsskjema og samtykkeskjema endres slik at det tas inn et eget felt hvor man kan gi eksplisitt uttrykk for om man som vergehaver ønsker at pårørende skal varsles eller ikke.

Første setning bygger på prinsippet om vergehavers selvbestemmelsesrett og autonomi, samt at fylkesmannen er forpliktet til å høre på vedkommende. Annen setning åpner imidlertid opp for en vanskelig rettstilstand, all den tid fylkesmannen likevel må foreta en vurdering av om vergehavers ønsker skal ha avgjørende vekt. Annen setning undergraver etter vår mening lovens uttalte formål om selvbestemmelse. Dersom departementet mener at øvrige familiemedlemmers situasjon skal vurderes, og ev. tas hensyn til, må det utdypes nærmere i hvilke tilfeller dette vil være aktuelt. Det er ikke tilstrekkelig at fylkesmannen i sin saksbehandling skal se hen til familiemedlemmets formuessituasjon og ev. andre konsekvenser. Der familiemedlemmet bor

sammen med den personen det begjæres vergemål for, vil det være naturlig at fylkesmannen varsler – eller i det minste gjør en selvstendig vurdering dersom det ikke skal varsles. Andre tilfeller er vanskeligere å se for seg, og for å sikre lik rettsanvendelse mellom embetene bør det oppstilles en uttømmende liste over de situasjoner der det er aktuelt å varsle selv om vergehaver har gitt uttrykk for at han/hun ikke ønsker slik varsling/underretning.

Fylkesmannen er ellers av den oppfatning at en bør vurdere å gi fylkesmannen en klar adgang til unntak fra underretning i særlige tilfeller, selv om vergehaver ikke selv kan gi uttrykk for et slikt ønske. Dette kan for det første være aktuelt i tilfeller der unnlatelse av underretning kan være nødvendig utfra hensynet til vergehavers liv og helse. Det vises i denne sammenheng til situasjoner der det kan foreligge fare for vold, negativ sosial kontroll og tvangsekteskap. I tillegg kan det tenkes også andre tilfeller der en varsling vil fremstå uheldig, men hvor vergehaver er ute av stand til å selv be om unntak fra underretning. Et eksempel på en slik situasjon er der det ikke har vært kontakt som følge av overgrep, incest eller andre alvorlige forhold.

Med tanke på å avklare forhold som per i dag er noe uklare kan det også nevnes at utfra ordlyden i § 60 første ledd gjelder plikten til underretning kun når en person *begjæres* satt under vergemål. Det bør vurderes å klargjøre hvorvidt tilsvarende plikt foreligger når sak om etablering av vergemål igangsettes som følge av en melding, jf. vergemålsloven § 57. Ellers bør det også her vurderes å avskaffe begrepet *satt under vergemål.*

Endelig nevnes at det bør ses på sammenhengen mellom § 60 og § 83 andre ledd om underretning til nærstående i forbindelse med ikrafttredelse av fremtidsfullmakt. Skal en også her vurdere å imøtekomme eventuelle ønsker om å unnlate varsling som er fremsatt av fullmaktsgiver?

§ 77 overskriften skal lyde:
Registrering av og varsel om vedtak om fratakelse av den rettslige handleevnen

§ 77 nytt fjerde ledd skal lyde:
Har retten avsagt dom som går ut på fratakelse av den rettslige handleevnen, skal retten varsle fylkesmannen om dommen.
Fylkesmannen i Oslo og Viken har ingen merknader til forslagene til endring i § 77.

§ 95 skal lyde:
§ 95 *Særskilt forvaltning etter bestemmelse av giver og arvelater*
Denne loven begrenser ikke en givers eller arvelaters adgang til ved gave eller testament å bestemme at gave eller arv som tilfaller *eller har tilfalt* en person under vergemål, skal forvaltes eller brukes på en bestemt måte. Med mindre det er i strid med arvelaterens eller giverens bestemmelser om alternativ forvaltning eller bruk, gjelder lovens regler om forvaltning og regnskapsføring av midler tilhørende personer som er under vergemål.

Giverens bestemmelse *etter første ledd* må være skriftlig og datert. *En bestemmelse etter første ledd om hvordan arv skal forvaltes eller brukes, må* fremgå av testamentet.

Hvis det vil være åpenbart uheldig for den som er under vergemål, at midlene står til hans eller hennes rådighet, kan vergen med fylkesmannens samtykke frata vedkommende råderetten over

dem. På samme vilkår kan vergen med fylkesmannens samtykke bestemme at midlene skal forvaltes etter reglene i denne lov.

Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Fylkesmannen støtter ikke departementets endringsforslag.

En vergehaver som mottaker vil ikke ha en berettiget forventning om å motta en gave før denne er gitt, men vil kunne ha en berettiget forventning om at midler gitt med eller uten vilkår fortsatt skal ha samme forutsetning/begrensning i fremtiden. En giver bør ikke kunne oppstille særskilte vilkår om forvaltning eller alternativ bruk i ettertid, når dette (kun) er basert på uvitenhet knyttet til lovens regler. Mottaker må kunne innrette seg og forholde seg til de forutsetninger som forelå da gaven ble overført. Det vises i denne sammenheng særlig til at gavegiver her også gis adgang til å fatte beslutninger om bruk etter at gaven er gitt, for mottakeren vil dette kunne fremstå svært uforutsigbart.

Vi anser at det vil bli vanskelig å håndtere bestemmelsen i praksis i tilfeller der fylkesmannen forvalter midler for gavemottaker, særlig i de tilfeller hvor gavemidler har blandet seg med andre midler, og det i tillegg har gått noe tid siden gaven ble ytt. Hvilke midler er brukt? Hva med inntekten av gaven og eventuelle nye føringer på denne? Det at en gavegiver kan dokumentere at et beløp i sin tid er gitt, er ikke det samme som at det er denne delen av kapitalen som er igjen.

Det bemerkes for øvrig at vi stiller spørsmål ved uttalelsen fra departementet om at vergen uansett må be om fylkesmannens samtykke før det brukes av kapitalen til personen under vergemål, jf. vergemålsloven § 37 tredje ledd. Det er nok slik at vergemålslovens regler i § 37 også gjelder hvor det er besluttet at fylkesmannen ikke skal forvalte midlene. Ofte er det imidlertid samtidig gitt føringer for alternativ forvaltning fra givers side. I disse tilfellene er det vår erfaring at sakene ikke kommer til vår kunnskap. Verken vergen eller finansinstitusjonen melder da fra om denne type gavemidler/verdier, jf. Vergemålsloven § 54. Det blir derfor heller ikke snakk om vurdering av samtykke til bruk av midlene.

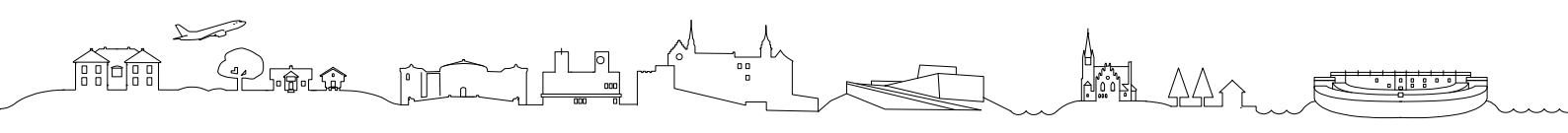
I lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. skal § 16 annet ledd nytt annet punktum lyde:
Departementet kan i forskrift gi føresegner om fylkesmannens tilsyn med uskiftebu som nemnde i første punktum og om opplysingsplikt for den attlevande ektemaken overfor fylkesmannen.

Fylkesmannen har ingen merknader til forslaget.

I lov 1. april 2015 nr. 17 om finansforetak og finanskonsern skal § 16-2 sjette ledd lyde:

Et finansforetak kan begjære utlevert fra Folkeregisteret opplysning om ektefelle, *barn, foreldre, vergemål og stadfestet fremtidsfullmakt.* Folkeregistermyndigheten kan, uten hinder av taushetsplikt, utlevere opplysningen når det er nødvendig for utførelsen av oppgaver etter denne lov.

Fylkesmannens kommentarer:
Endringen består i at finansforetaket nå også skal kunne få opplysninger om vergemål og stadfestet fremtidsfullmakt fra Folkeregisteret hvis det er «nødvendig…».

I dag avmerker fylkesmannen digitalt i vårt system og oversender informasjon elektronisk til folkeregisteret når en person får verge og når vergemålet eventuelt oppheves. Det avmerkes også når en fremtidsfullmakt blir stadfestet. Nødvendighetskravet harmoniserer med den taushetsplikt som informasjonen er underlagt, ved at den bare kan gis «i den utstrekning det er nødvendig av hensyn til personen selv, eller for å sikre at vergen kan utføre sitt oppdrag på en god måte».

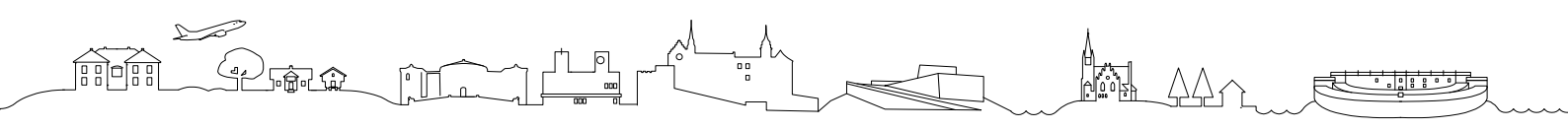
Fylkesmannen er enig i endringsforslaget. Fylkesmannen vil samtidig understreke at det er viktig at finansforetakene har en slik mulighet til å skaffe seg informasjonen digitalt, fordi det for eksempel vil gjøre det enklere å få avklart om en vergefullmakt i omløp fortsatt er gjeldende.

Folkeregisterloven (lov 9. desember 2016 nr. 88 om folkeregistrering) § 9-1 annet ledd første punktum skal lyde:
Taushetsplikten omfatter ikke opplysninger om en persons fulle navn, fødselsdato, kjønn, fødsels- og d-nummer, grunnlaget for registrert identitet etter § 3-2, adresse, fødested, statsborgerskap, *sivilstand og* dødsdato, med mindre slike opplysninger røper et klientforhold eller andre forhold som gjør at opplysningene må anses personlige.

Fylkesmannen har følgende merknader til forslaget:
Det foreslås at «vergemål» og «stadfestet fremtidsfullmakt» tas ut av bestemmelsen i *annet ledd første punktum*. Forslaget innebærer at disse opplysningene blir omfattet av taushetsplikten etter § 9-1 første ledd.
Etter lovendring i blant annet vergemålsloven § 65 i juli 2018 vil en endring som foreslått medføre større sammenheng i regelverket. Nye bestemmelser i vergemålsloven åpner for å utgi informasjon i tilfeller der det er hensiktsmessig og der dette sikrer interessene til vergehaver. Relevante instanser må melde fra om behov for tilgang til opplysningene. Særlovgivningen må gi hjemmel til å få utlevert opplysningene.

Fylkesmannen er enig i at folkeregisteret ikke skal utlevere opplysninger om fremtidsfullmakt eller vergemål til private aktører. Det er mer hensiktsmessig at disse henvises til fylkesmannen som vil vurdere anmodning om opplysning som et innsynskrav. Man stiller imidlertid spørsmål ved om det skal oppstilles en plikt for fylkesmannen å henvise til rett embete dersom den som ber om opplysninger ikke vet hvor vergehaver har fast bosted. Å henvise til rett embete vil også si noe om hvor vedkommende befinner seg i landet, og i enkelte tilfeller kan det være uheldig at private aktører får slik informasjon. Et nærliggende eksempel er i saker der foreldre er fradømt foreldreansvar og omsorgsansvar for barnet etter straffesaker. Fylkesmannen har hatt situasjoner der biologiske foreldre har bedt om opplysninger om hvem som er oppnevnt som ny verge og opplysninger om hvor barnet befinner seg, og samtidig hatt informasjon fra barnevernet om at bostedsadresse av hensyn til barnet ikke skal videreformidles til biologiske foreldre. Det vil i et slikt tilfelle være riktig å avslå en begjæring om innsyn under henvisning til at biologisk foreldre ikke er part i vergemålssaken, men det kan være uheldig dersom begjæringen fremsettes for feil embete at dette embetet er underlagt plikt til å sende anmodningen videre til rett embete – som igjen vil si noe om hvor barnet befinner seg.

Slik løsningen er i dag oversendes informasjon om opprettelse og avslutning av vergemål, stadfestelse av fremtidsfullmakt og fratakelse av rettslig handleevne direkte fra vårt saksbehandlingssystem og til folkeregisteret. Det er krav etter vergemålsloven § 25, jf. § 77 at slik informasjon skal meldes og registreres.

Informasjon om vergemål, hvem som er verge, at det foreligger en fremtidsfullmakt og at noen er fratatt rettslig handleevne er viktig og relevant informasjon som bør være tilgjengelig for de aktørene som trenger det. I en elektronisk verden blir det viktig at informasjonen kan hentes fra folkeregisteret og at man kan tilgangsstyre tilgjengeligheten til de som har hjemmel til å se nødvendige opplysninger om vergemålet.

Det er viktig for videre arbeid med digitale tjenester at folkeregisteret har tilgang på informasjonen. En endring av reglene må derfor sikre at de som har behov for informasjon sikrer seg ved å ha nødvendige tilgangshjemler. Det vil være mange aktører som trenger slik tilgang og det kan ikke vurderes fra gang til gang om de kan får det. De aktuelle aktørene som bør ha tilgang bør i utgangspunktet vite det, men finansinstitusjoner, nav, gjeldsregister, namsmannen, husbanken m. fl bør i alle fall være blant dem.

Med hilsen

Eldbjørg Sande
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent.

